

*Людмила Мхітар'ян, Тетяна Кресан
м. Київ, Україна*

Основні труднощі перекладу мистецтвознавчих статей англійською мовою

Abstract. *The article studies translation problems while translating academic art papers into English. Nowadays researchers face the problem of translation research articles into English in order to publish the results of their studies in Scopus and Web of Science journals. To a large extent, this also applies to scientific articles in the field of Art. The paper draws attention to the common grammar and vocabulary mistakes, which are mainly caused by differences between Ukrainian and English sentence structure, as well as by ignoring polysemy and homonymy, misunderstanding of context and “translator’s false friends”. The article also provides recommended equivalents of translation for problematic cases.*

Key words: *academic texts, translation problems, art terms, translation transformation.*

На сьогодні розвиток міжнародної наукової спільноти надає можливість науковцям з різних країн презентувати свої ідеї та результати досліджень англійською мовою у міжнародних виданнях, що вимагає грамотного перекладу фахових статей для подальшої публікації у виданнях Scopus та Web of Science. Некоректний переклад може бути причиною відмови публікації у авторитетних виданнях через значну кількість помилок та невідповідність академічному формату наукового видання. Значною мірою це стосується і наукових статей у галузі мистецтвознавства, де можливі помилки як загальнонаукового, так і суто мистецтвознавчого характеру. Отже, актуальність дослідження зумовлена зростанням важливості адекватного перекладу мистецтвознавчих статей англійською мовою.

Таким чином, **метою** цієї статті є аналіз основних граматичних та лексичних труднощів перекладу мистецтвознавчих статей англійською мовою та визначення рекомендацій щодо перекладу українських мистецтвознавчих термінів англійською мовою.

Вивченням проблеми теорії та практики перекладу займалися такі науковці як В. В. Коптілов, В. І. Карабан, І. В. Корунець, О. В. Ребрій та інші. Різні аспекти проблем перекладу анотацій до наукових статей розглядалися у працях О. В. Войтко, О. Л. Башманівського, О. В. Тимошенко, Н. В. Бідасюк, О. С. Частник та С. В. Частник.

Особливості наукової статті як жанру наукового дискурсу досліджувалися такими лінгвістами як Т. В. Яхонтова, яка вивчала структурно-композиційні особливості англомовної наукової статті [1] та О. Ю. Дубенко, яка займалася стилістичними характеристиками англо-американських та українських наукових текстів [2].

Проте недостатньо висвітленим у науковій літературі залишається питання перекладу мистецтвознавчих наукових робіт. Переклад наукової літератури значним чином відрізняється від інших видів перекладу, оскільки має лексичні, граматичні та стилістичні особливості. Мета кожного перекладу – донести до читача, який не володіє мовою, певну інформацію. Під час перекладу наукової літератури особливого значення набуває підбір відповідних термінів, граматичних засобів та передача основної думки автора.

Як зазначає польська дослідниця та перекладач наукових статей Сільвія Уфнальська, існує основна відмінність між науковим стилем англійської мови та східноєвропейських мов. На її думку англійська мова є *writer-responsible language*, де автор несе відповідальність за зрозумілий виклад матеріалу, щоб читачу не потрібно було докладати надмірних зусиль. З іншого боку, в німецькій традиції наукових текстів автор не зобов'язаний писати доступно, а навпаки, академічна література вважається елітною та має бути складною для розуміння [3, с. 102]. Оскільки німецька наукова школа мала значний вплив на країни Східної Європи, можемо стверджувати, що українська мова теж є *reader-responsible language*, тобто читач має нести відповідальність за розуміння тексту [4, с. 66]. Таким чином, суттєві відмінності у структурі, формі та змісті наукового тексту українською та англійською мовами створюють певні труднощі для науковців та перекладачів. Розглянемо деякі приклади труднощів перекладу таких текстів, а саме наукових статей у галузі мистецтвознавства.

На *граматичному рівні* основні труднощі зумовлені особливостями граматичної будови мови та виникають під час перекладу речень, що містять: пасивний стан, безособові речення, герундій та інфінітив, прийменники, артиклі, тощо. Оскільки структура англійської мови вимагає чіткого порядку слів підмет – присудок – додаток, українські речення, які починаються з додатку, мають перекладатися з урахуванням цієї особливості англійської мови. Наприклад, речення *Значний вплив на формування творчих навичок художника мало навчання рисунку в англійському варіанті буде Learning to draw had a significant impact on the artist's skill development.*

Пасивні структури досить поширені у науковому стилі, який характеризується великим ступенем безособовості, але варто звертати увагу на відмінності між українською та англійською мовами. Наукові статті українською мовою тяжіють до використання пасивних конструкцій, в той час як у статтях англійською мовою більш розповсюдженим є використання активного стану.

Оскільки перевантаження групи підмета у англійській мові ускладнює сприйняття речення, пасивна конструкція з присудком у фінальній позиції не є доречною. Фрази *розглянуто, досліджено* у англійському перекладі будуть звучати *The article describes..., The study addresses the issues of ...*[5, 28].

Отже, при перекладі речення *Досліджено риси українського бароко у дзвіниці Собору святого Юра у Дрогобичі* краще надати перевагу активній конструкції.

Переклад безособових речень також викликає певні труднощі, оскільки англійське речення не може існувати без підмета. Для перекладу таких речень використовуються інші шаблони, такі як формальне *it* для компенсації відсутнього іменника та суб'єктно-предикативний інфінітивний зворот [6, 92]. Так, речення, що починаються словами *вважається, що, передбачається, що, відомо, що, невідомо, чи* тощо мають варіанти перекладу: *It is believed that, It is unknown if* або *Saint George's Church is thought to date back to the 16th century.*

На *лексичному рівні* найбільш поширеними є труднощі, що пов'язані з перекладом полісемантичних слів та синонімів, «хибних друзів перекладача», сталих виразів та назв творів мистецтва, загальнонаукових та вузькогалузевих термінів тощо. Полісемія становить один з найбільших викликів перекладу, особливо у разі використання комп'ютерних програм-перекладачів. Багатозначні слова можуть мати декілька еквівалентів. Наприклад, слово *техніка живопису* означає не тільки набір прийомів, а й матеріал та інструмент (у цьому випадку перекладається як *art media*).

Слова іноземного походження, запозичені до різних мов, поступово можуть змінювати своє значення, і в результаті виступають у ролі «хибних (фальшивих) друзів перекладача». У випадку наукової та мистецтвознавчої лексики це такі слова, як *актуальність – significance, конкретний – specific, експозиція – display, фактура – texture, класицизм – Neoclassicism.*

Оскільки більшість мистецтвознавчих статей досліджують твори мистецтва та архітектури, вбачаємо важливим розглянути такий аспект як переклад власних назв. Особливі труднощі викликає переклад назв творів мистецтва, що містять інші оніми. Такими, наприклад, є назви культових споруд, що часто виступають об'єктом розгляду мистецтвознавчих статей. Назви храмів як правило присвячені певним біблійним наративам або релігійним святам. Зазвичай ці назви мають сталі еквіваленти в англійській мові, але у багатьох випадках не можуть бути перекладені дослівно. Це пояснюється, з одного боку, тим, що історично ці конфесії не взаємодіяли одна з одною, а з іншого – тим, що православні переклади були зроблені з грецької мови на церковнослов'янську, а католицькі та протестантські – з латини. В результаті значна кількість біблеїзмів української мови має церковнослов'янське походження, в той час як в англійській – латинське.

При перекладі таких назв необхідно розуміти про яке явище йде мова, оскільки переклад назви може бути не дослівним та залежати від того чи є слово назвою біблійного сюжету чи християнського свята. Так, в українській мові назви свята та біблійного сюжету *Різдво* співпадають, тоді як в англійській це два різних слова: *Christmas – Nativity*. Варіанти рекомендованого перекладу біблійних термінів наведені у таблиці. Як бачимо, типовими помилками є калькування та дослівний переклад.

Таблиця. Рекомендований переклад біблійних термінів

Український варіант	Рекомендований переклад
Євангеліє	<i>Gospel</i>
Бог-отець	<i>God the Father (not god-father)</i>
Богородиця, Богоматір	<i>Saint Mary; Virgin Mary (not godmother)</i>
Свята Трійця	<i>Holy Trinity (not Saint Trinity)</i>
Святий дух	<i>Holy Spirit</i>
Благовіщення Богородиці	<i>Annunciation of Our Lady/ of the Blessed Virgin Mary</i>
Поклоніння волхвів	<i>The Adoration of the Magi or Adoration of the Kings or Visitation of the Wise Men</i>
Різдво Христове	<i>Nativity of Jesus (not Christmas)</i>
Хрещення Господнє	<i>The Baptism of Jesus</i>
Іоанн-хреститель	<i>John the Baptist; John the Forerunner</i>
Воскресіння Господнє	<i>The Resurrection of Jesus</i>
Воздвиження чесного хреста господнього	<i>The Feast of the Exaltation свято of the Holy (not honest) Cross.</i>
Тайна вечеря (таємна вечеря)	<i>Last Supper (not Secret Supper)</i>
Страсна (Велика, Свята) п'ятниця	<i>Holy Friday, Great Friday, Great and Holy Friday, and Black Friday.</i>

Оскільки художники нерідко звертаються до історичних та міфологічних сюжетів, подібні проблеми викликає також переклад міфологічних та історичних онімів, наприклад, *Alexander the Great; Викрадення Європи – The Abduction of Europa The Rape of Europa; Пам'ятник битві народів – The Monument to the Battle of the Nations.*

Таким чином, можна зробити висновок, що переклад наукових мистецтвознавчих статей англійською мовою вимагає професійного підходу для подолання основних труднощів під час передачі мистецтвознавчих термінів засобами англійської мови та структури, граматичного і лексичного наповнення тексту. Встановлено, що для досягнення найбільш адекватного перекладу необхідно застосовувати граматичні та лексичні трансформації, відходити від калькування та використовувати терміни-еквіваленти.

Як бачимо, через необізнаність у мистецтві та недостатнє розуміння змісту тексту навіть професійні перекладачі можуть припускатися лексичних помилок. Тому на даний час дуже важливим є вміння фахівця мистецького профілю самостійно перекласти власну наукову працю.

Перспективи дослідження цієї проблеми вбачаємо у подальшому вивченні структури наукового мистецтвознавчого тексту та розробці практичних рекомендацій для студентів, аспірантів та викладачів мистецьких закладів .

Література

1. Yakhontova T. What Nonnative Authors Should Know When Writing Research Articles in English. *J Korean Med Sci.* 2021 Sep;36(35):e237. <https://doi.org/10.3346/jkms.2021.36.e237>

2. Дубенко О. Ю. Англо-американські та українські наукові тексти в порівняльно-стилістичному аспекті. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvvnv/filog/2009_16/R4/Dubenko.pdf

3. Ufnalska S. Abstracts of research articles: Problems of translation. *European Science Editing.* 2007. Vol. 33(4). P. 101-104.

4. Сидоренко С., Гудманян А. Типові помилки перекладу анотацій до наукових статей англійською мовою. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка.* Київ: Аграр Медіа Груп. 2020. С. 65-73.

5. Частник О., Частник С. Англомовні елементи наукової праці: назва, анотація, резюме: A Practical Guide to Writing Research Paper Titles, Abstracts, Summaries : навч. посіб. Харк. держ. акад. культури. Харків: ХДАК, 2016. 78 с.

6. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.